

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ США НА ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ: ЕКСПЕРТНІ ОЦІНКИ

Анотація. У статті розглянуто та проаналізовано зовнішньополітичні виклики США на початку XXI століття та виявлено міжнародно-політичні пріоритети держави.

Ключові слова: зовнішня політика, зовнішньополітичні виклики, США.

Annotation. In the paper is examined the US foreign policy challenges in the twenty-first century and find out the US foreign-policy priorities.

Key words: foreign policy, foreign-policy challenges , the USA.

Аннотация. В статье рассмотрены и проанализированы внешнеполитические вызовы США в начале XXI века и выявлены международно-политические приоритеты государства.

Ключевые слова: внешняя политика, внешнеполитические вызовы, США.

Формуючи зовнішньополітичні підходи у 90-ті роки, США намагалися взяти на себе, мабуть, не підйомний тягар глобальної відповідальності для конфліктів, насамперед локальних майже у всіх куточках світу. Події початку XXI століття показали, що світ в принципі не може бути «однополярним» з якоюсь однією державою на чолі. Ще раз прийшлося згадати відому думку про те, що навіть для лідерської держави з глобальними намірами у багатополіусному світі політика в рамках певних обмежень і дії стримувальних факторів є мистецтвом можливого.

* завідувач кафедри міжнародної інформації Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, доктор історичних наук, професор

Мета статті полягає у тому, щоби поглянути на деякі значимі виклики для США (на регіональному і глобальному рівнях) очима зацікавлених експертів.

По-перше, відзначимо те, що для Америки серйозною загрозою залишається можливість здійснення скоординованих асиметричних атак з боку терористичних груп. Разом з тим, підживлювальний фон для таких атак створюється у самих США і у всьому ареалі Західної цивілізації недалекоглядними діями «розвідувальних товариств». Наведемо як приклад Доповідь щодо аналізу «Програми ЦРУ з питань затримань і допитів», яка заслуговувалася у Сенатському комітеті з питань розвідки (2012) і з більшості матеріалів якої був знятий гриф секретності у квітні 2014 р. [7]. Як зазначає з приводу цієї Доповіді шведський експерт Магнус Рансторп (директор Центру вивчення асиметричних загроз при Шведському національному Коледжі оборони), представлені в ній матеріали роблять ЦРУ тією особливою ланкою, яка дуже шкодить іміджу США як держави, котра постійно виступає захисником демократії у світі. Це негативним чином позначається на настроях мусульманських громад у самих Сполучених Штатах. Адже як пише експерт, «нове покоління мусульман було змушене визначити свою ідентичність по відношенню до подій 9/11, до війни з терором, до тортур у Гуантанамо», перебуваючи у ситуації обложеної громади. Для них звіт Сенату лише підтверджує той факт, що Захід знаходиться у війні з ісламом. Як наслідок усе це значно ускладнює роботу проти насильницького екстремізму, руйнуючи залишки довіри між державними органами та мусульманськими громадами у питаннях профілактики і боротьби з екстремізмом. Таке відбувається у той час, коли екстремістська політика ІДІЛ фактично довела неможливість відновлення середньовічного халіфату у сучасних умовах. В цілому ж, на думку М. Рансторпа, доповідь Сенату має бути певним очищувальним засобом для влади. Він став рубіконом для «самоаналізу всередині американського політичного істеблішменту і розвідувального

співтовариства щодо того, як далеко можна зайти у справі балансування прав людини і безпеки».

По-друге, однак якщо локальні загрози асиметричних атак є вкрай непередбачуваними, то можна констатувати: на глобальному рівні з кожним роком є усе більш помітною загроза невідворотного підйому Китаю. Колишній глава Директорату з операцій ЦРУ Д. Дівайн особливо виокремив «Китай, який напружив м'язи» серед двох інших викликів бурхливого Близького Сходу і Росії.

Значення Китаю як центрального геополітичного актора у всій Південно-Східній Азії, де воєнна потуга США намагається відігравати вирішальну роль у підтриманні стабільності, відзначили у своїх доповідях під час слухань у сенатському Комітеті зі збройних сил у кінці березня 2014 року адмірал С. Локлір (командувач Тихоокеанського командування США) і генерал К. Скапаротті (командувач американських збройних сил у Південній Кореї). Вони заявили, що цей Тихоокеанський регіон має свої вкрай важливі географічні й демографічні особливості. Зокрема, ідеться про те, що уся «зона відповідальності» становить 50 % поверхні планети. З вказаних 50 %, 17 % – суходіл і 83 % складає водна поверхня. Причому 6 з кожних 10 жителів Земної кулі мешкають на 17 % землі. А загрози з боку Китаю чи Північної Кореї – це різного роду загрози і вони відрізняються від таких в інших регіонах світу, потребуючи у разі виникнення швидкої й рішучої відповіді [3].

Проблема США, і зокрема Б. Обама як президента, у політиці щодо Китаю, підкреслює один із відомих міжнародних експертів Ч. Купчан, полягає у тому, що американський лідер не проявляє необхідної твердості у відносинах з подібними неліберальними режимами. Цікаво, що Ч. Купчан писав про можливі альтернативи конфронтаційним сценаріям в американо-китайських взаєминах, що дозволило б вибратись з глухого кута. Зокрема, експерт зазначив, що Вашингтон міг би послати «доброякісний сигнал» Китаю шляхом ослаблення контролю за експортом

деяких новітніх технологій, які вже давно дратують Пекін. Чи вірить у такі альтернативні кроки сам Купчан? І, до речі, як це нагадує риторику часів холодної війни в американо-радянських відносинах у 70-і та 80-і роки ХХ століття. Можливість маневру у двосторонніх відносинах відразу звужується, коли ідеться про загострення питання щодо прав людини в Китаї чи проблему Тайваню. Додамо, говорячи про тайванську модель демократії, що вона може відіграти у подальшій долі континентального Китаю одну з вирішальних ролей, аніж вплив суто західної політичної системи. Адже, як зазначив Д.Грос, саме Тайвань представляє укорінену/національно забарвлену «китайську демократію», що постала завдяки внутрішнім реформам [4, с. 238].

Ч. Купчан також піддає сумніву тезу про невідворотний підйом Китаю найближчими десятиліттями. Він пише про певну примарність очікувань зміни геополітичної варті на глобальному рівні. Більшість американських політиків, підтримані експертами такими як Р. Кейган і Р. Лібер, упевнені, що американській гегемонії (хоча й обмеженій певними рамками) мало що може загрожувати: тим більше що «військова перевага Америки є недоторканною». «Темними конячками» поки залишаються Індія і Бразилія. Індія матиме першість за чисельністю населення у світі приблизно до 2025 року, у той час як Бразилія вирізнятиметься своїми ресурсами і сприятливим геополітичним оточенням. Причому обидві країни мають демократичні уряди, які спроможні надати їм легітимності і доброго управління, необхідного для досягнення світових вершин [5].

По-третє, у цьому контексті «російський фактор» вряд чи може сприйматися як першорядний виклик чи реальна загроза інтересам США на глобальному рівні. Хоча при цьому варто пам'ятати про головне – Російська Федерація (як правонаступниця СРСР) була і залишається ядерною державою. Згадуваний уже Д. Дівайн писав, що США, заклопотані проблемами Близького Сходу, кидають полохливий і здивований погляд на «Росію, що відроджується». Про те, що Росія з

початку 90-х років фактично втратила статус великої держави виразно написав А. Громико (син відомого дипломата радянської доби А. Громико). Росія знаходиться біля «розбитого корита», усі здобуті з таким трудом царями і князями, генсеками, комісарами і радянськими міністрами позиції загублені. Росія «втратила статус великої держави і в таблиці про ранги опускається все нижче». Залишилось лише дві риси, які підкреслюють її колишній статус – ядерна зброя і право вето як постійного члена РБ ООН. «На цьому, – зазначає А. Громико, – усе закінчується. Далі пустота!» [1]. Ця лінія на дотримання офіційного глобального статусу РФ особливо відзначилася під час системних дебатів у Раді Безпеці щодо російсько-української «гібридної війни».

Пошлемося тут на деякі тези і висновки доповіді незалежної робочої групи експертів під керівництвом С. Сестановича з одвічним питанням – «що може зробити Вашингтон відносно Росії і США». І хоча рік підготовки доповіді 2006 р., її тези звучать сьогодні достатньо актуально. Один з висновків такий: «У найближчі кілька років найбільш негативним фактором в американо-російських відносинах буде, ймовірно, авторитарна політична система, яка відроджується». Разом з тим, один з експертів Р. Берт висловив думку, що не слід виключати для Росії «перспективу перетворення її у більш відкрите і плюралістичне суспільство».

Стосовно одного питання – мовно-культурної позиції офіційної влади США у контексті безпекової політики та розвитку двосторонніх відносин слід вказати на таке. У заключних матеріалах відзначалась тенденція щодо погіршення спеціалізованої підготовки – і в Росії, і в США – експертів у сфері політики, історії та культури. Причому, як впливові політичні кола США, так і американські університети «продовжують відчувати потребу у висококваліфікованих фахівцях по Росії. Існуюча в Росії тенденція до авторитарних методів управління робить таку потребу «особливо гострою». Враховуючи ці міркування, – зазначали автори, – ми рішуче підтримуємо вироблене з ініціативи державного секретаря США

внесення російської мови у список мов, які заслуговують фінансування з бюджету Мовної ініціативи національної безпеки [2, с.71-72].

Висновки. Виклики, перед якими опинилися США на початку XXI століття цілком різнопланові. Терористична загроза, частково пов'язана з ісламським джихадизмом може розглядатися поки що на регіональному рівні і потребує адекватних і морально виправданих відповідей всередині самих США. Стосовно викликів міжнародному порядку з боку сучасної Росії, вони, мабуть, носять тимчасовий характер і також не виходять за межі регіональних проблем.

Найбільш серйозним викликом, який може розглядатися на глобальному рівні у середньостроковій перспективі виступає фактор Китаю як центру Східної Азії, який насправді у контексті багатополюсного світу (така модель майбутнього розвитку вже не відкидається мислячими американськими політиками та експертами) міг би бути стримуваний іншими геополітичними акторами, міць яких буде зростати до 2025-2030 років. Ними можуть стати, наприклад, Індія і Бразилія, а, можливо, навіть трансформована Росія. Однак чим більш непередбачуваним й несподіваним буде безпрецедентне зростання Китаю, тим більшою буде «тінь над всією Східною Азією» [6], з якою прийдеться справлятися Сполученим Штатам.

Список використаних джерел

1. Громько А. А. Андрей Громько. В лабиринтах Кремля: Воспоминания и размышления сына. / А. А. Громько – М. : Автор, 1997. – 256 с.

2. На неверном пути: что может и должен сделать Вашингтон в отношении России и США [Електронний ресурс] // Совет по международным отношениям. Доклад независимой рабочей группы. – 2006 – Режим доступа: <http://www.cfr.org/content/publications/attachments/RussianTranslationofRussiaTFR.pdf>

3. Stephanie Gaskell Can the U.S. Military Really 'Pivot' to Asia? [Электронный ресурс] / Stephanie Gaskell. – March 25, 2014 – Режим доступа: <http://www.defenseone.com/politics/2014/03/can-us-military-really-pivot-sia/> 812 47/

4. Gross D. The China Fallacy: How the U.S. Can Benefit from China's Rise and Avoid Another Cold War. – N.Y. : Bloomsbury Publishing, 2013. – 320 p.

5. Kupchan Charles A. Why Nobody will dominate at the Twenty-First Century [Электронный ресурс] / Charles A. Kupchan – April 14, 2012 – Режим доступа: <http://www.cfr.org/history-and-theory-of-international-relations/why-nobody-dominate-twenty-first-century/p27958>

6. Manning Robert A. The Perils of Being No1: East Asian Trends and U.S. Policies to 2025 [Электронный ресурс] / Robert A. Manning // Atlantic Council. – February 2000 – Режим доступа: <http://www.cfr.org/world/perils-being-no1-east-asian-trends-us-policies-2025/p8702>

7. Senate Select Committee on Intelligence. Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program [Электронный ресурс] // Approved December 13, 2012. – Declassification Revisions, December 2014 – Режим доступа: fas.org/irp/congress/2014_rpt/ssci-rdi.pdf